

“Kristanoj, hebreoj aŭ mahometanoj ni ĉiuj de Di’ estas filoj”

Eta prikonsiderado interkultura kaj interreligia pri la ‘homa familio’
inter Eŭrop-Azio kaj Mediteraneo

Daŭde Astori

Starting with an analysis of the name ‘Europe’ and the ancient myths connected to it, and mentioning at least, as archetypal, Noah and his sons, the history of the founding of the Medical School of Salerno and the utopia of a common language of the 19th c., we will discuss more generally the value of intercultural and interreligious dialogue between Europeans, Hebrews and Muslims, sons of a common cultural background that, as in a *fil rouge*, keeps them together in the folds of History.

Keywords: Eurasia; Noah and his sons; Schola Medica Salernitana; Zamenhof’s Homaranismo; interreligious, intercultural and interlinguistic dialogue.

“La monda etiko ne reduktas religiojn al etika minimumismo, sed reliefigas la minimumon de tio, kio jam nun estas komuna al mondreligioj rilate etikon.”

(Hans Küng)

1. Kvazaŭ enkonduko

Eŭropo estas tre antikva termino, kiu jam ekde la mito kiu ĝin elportas montras sin, kiel la Kreta taŭro, ligilo inter la du bordoj de la Mediteraneo, kie Ĥam, Ŝem kaj Jafet¹ ekde ĉiam, en iaspeca Jung-a arketipo, rilatas simfonie en antaŭtempa “unuco en la diverseco”.²

---

¹ La transskribo de la hebreaj nomoj sekvas la modelon de la tiel nomata ‘Londona Biblio’ (*La Sankta Biblio, Malnova kaj Nova Testamentoj tradukitaj el la originalaj lingvoj*. Brita kaj Alilanda Biblia Societo, Londono, Britujo; Nacia Biblia Societo de Skotlando, Edinburgo [Britujo], s.d), la Esperanta versio de la Biblio redaktita en 1926 de “Brita kaj Alilanda Biblia Societo” kune kun la “Nacia Biblia Societo de Skotlando” en Edinburgo, kies komitato de anglaj paŝtistoj, kiuj tradukis la N.T. el la greka, ankaŭ reviziis, laŭ peto de li mem, la tradukon fare de Zamenhof de la M.T.

² Tion oni rimarkas ankaŭ el la privilegia perspektivo de la multlingveco, kiu de ĉiam karakterizis ĝin: vd. Astori 2018a. Por pli enprofundiĝi en la temon per aparta atento ĉe la rilatoj inter la tri religioj de la Libro kaj iliaj kulturaj radikoj ligitaj kaj

La esplorado de la semiotika unueco de la nomradiko (en 2.) reflektiĝas, inter la pluraj eblecoj, almenaŭ unuflanke en la tradicio de la Noaĥaj Leĝoj (3.), aliflanke en la fondomito de la *Schola Salerni*, t.e. Salerno Skolo (4.), por ekaperi en la karsta rivero de la Historio, en la eksterordinara provoko utopia kaj eŭtopia de planlingvo kreita inter la 19-a kaj 20-a jarcentoj, Esperanto, nutrita per revo kiu transiras la interlingvistikan prikonsideradon (5.).

Nia celo estas prezenti ĉiujn ĉi temojn regale, kaj espereble ŝate, al la Amiko adresito de tiu ĉi Festlibro gastiganta ĉi mian “modestan prikonsider-pladon” pri kiu mi interesiĝis dum multaj jaroj kaj al kiu mi dediĉis parton de mia verkado. Tial, mi pravigas la bibliografion, laŭŝajne kaj unuavide memreferencan, kiu ne celas esti pretendema aŭ paradema. Ĝia celo estas, male, espliciti, per ĉiu elemento, vastan kaj dokumentitan kolekton je bibliografiaj referencaĵoj por plia enkadriĝo kaj pliprofundigo de la individuaj temoj.³

2. La mito kaj ebla etimologio

Estas ĉiam fascine mediti pri la origino de la nomo Eŭropo: ĝi radikas en antikvo preskaŭ arketipa kaj parolas al la nuno kaj al ties plej absolute devigaj defioj.

Laŭ la mito rakontita ĉefe de Apolodoro (III 1,1), Eŭropo, filino de Fenico (aŭ de Agenoro “la Superba”) reĝo de Tiro kaj Sidono, fratino de Kadmo (fondinto de Tebo), estas forrabita de Oriento al

---

enradikiĝintaj en Mediteraneo (en la plej fajne etimologia signifo, mare nostrum sidejo de profunda tutmondiĝo jam en la antikva mondo), vidu Astori 2021a. La verkinto de tiuj ĉi paĝoj estas aparte sentema pri la temo “Eŭropo”, precipe laŭ lingva kaj lingvistika vidpunkto: li pritraktis ĝin plurfoje, ekzemple Astori 2012, Astori 2011a; 2011b; 2013a; 2016a; ĝis la plej lastatempa Astori - Di Stefano 2022, kie oni argumentas, ke lingvoj, inter la primaraj iloj de la komunika kaj dialoga dimensio en kiu vivas la homo, devas ankaŭ esti komprenataj en sia valoro kiel ‘nemateria havaĵo’, kaj el tiu vidpunkto meritas specifan protekton. Ankaŭ, kial ne, per enmuzeiga agado. Ni atentigas krome pri la studtago “Kiu/j lingvo/j por Eŭropo?”, okazinta marde la 10-an de majo 2022 en la Aŭlo de la Universitato de Parma, dediĉita al temoj rilataj al la lingva situacio de la Eŭropa Unio: la iniciato, premiita per fonduso de la nacia konkurso “University 4 EU. Il tuo futuro, la nostra Europa” (Universitato por EU. Via estonteco, nia Eŭropo) anoncita de la Ministerio pri Universitato kaj Esplora Departemento pri Eŭropaj Politiko de la Prezidenteco de la Konsilio de Ministroj kunlabore kun la Konferenco de Italaj Universitataj Rektoroj (ĉi tiuj estas la oficialaj retejoj: <https://www.unipr.it/notizie/10-maggio-giornata-di-approfondimento-qualei-linguae-leuropa> kaj <https://futureu.europa.eu/processes/Education/f/37/meetings/133717>), rigardeblas ĉe registriĝo ĉe jenaj ligiloj: <https://youtu.be/ouxG-8Hq4YY> (matena sesio), <https://youtu.be/mboFPW9Ht10> (posttagmeza sesio)—por legi raporton oni vidu Astori 2022.

³ Aliflanke, koncerne la eblajn konektojn de ĉi tiuj paĝoj kun la vasta kaj tre riĉa verkaro de Fabrizio Angelo Pennacchietti, alirebla ĉe la retejo <http://www.fapennacchietti.it/>, kaj koncerne nur al la esplorkampo pri la rilato kaj dialogo inter Oriento kaj Okcidento (esplicitita ankaŭ funkcie laŭ la temoj poste proponitaj) ni reliefigas la jenajn, kiuj estas konsiderataj kiel enkonduka kaj esenca legaĵo kaj majstra kontribuo al la konstruado de la pli ĝenerala etoso de interplektiĝo kaj dialogo interlingvistika, interkultura kaj interreligia en kiu disvolviĝas la nuna kontribuado: Pennacchietti (1991; 1994; 1996; 1998; 2005; 2006; 2007; 2010; 2012).

Okcidento fare de Zeŭso taŭroforme; sekve ŝi edziniĝos al Asterio, reĝo de Kreto. Travideblas, filigrane, la origino—aŭ naskrilato—proksim-orienta: Eŭropo, filino de Oriento, transportita tra *mare nostrum* “nia maro” (la taŭro simbolas la minoan civilizon kaj ties peradon, almenaŭ geografian), alvenas en Okcidenton, transen, tien kien la suno moviĝas, iras por subiri (la Okcidento vidata de la Oriento); rilate al Kadmo, signifoplenas la etimologia rilato kun la praŝemida radiko *qdm*: toraa hebrea קדם *qedem* “oriento”, araba قديم *qadim* “malnova, antikva” (koncerne la sunlumon, tio kio estas oriente estas antaŭa, do pli malnova, ol tio kio ĝin sekvas en la ĉiutaga rondiro de la tero ĉirkaŭ si mem).⁴

Ekzistas praŝemida radiko ‘rv/’vr indikanta unue “moviĝon, transiron”: la unua formo, ligita al la koncepto “transiri, antaŭiri, moviĝi, ŝanĝiĝi” troviĝas ekzemple en la hebrea ‘avar ‘superi, antaŭiri’, sed ankaŭ ‘malobei, malobservi’, kaj sekve ‘avar ‘transpasita’ (tio kio estas lasita post niaj ŝultroj), ‘ever ‘kontraŭa’, ‘iber ‘fekundigi’ (ekŝanĝiĝi); ar. ‘abar ‘trairi’, ‘ubûr ‘trairado’, ‘ma’bar ‘vadejo’, ‘ibrâniyyu ‘hebrea’; per kvalita metatezo generiĝas la alotropo ‘rv ligita al la ideoj ‘okcidento’ kaj ‘sunsubiro’, kaj ligiĝas vortoj kiel la hebreaj *ma’arav* ‘okcidento’, *’erev* ‘vespero’, *’arava* ‘boato’ (veturilo kiu povas porti onin de unu bordo al alia), *’arvi* ‘arabo’ (tiu kiu vivas en okcidento); arabaj vortoj *a’rabiyyu* ‘bedueno’ (tiu kiu moviĝas de unu loko al alia), *’araba* ‘veturilo’ (kaj samo validas por la hebrea *’arava*). Tiu ĉi radiko estus do la ruĝa fadeno komuna, almenaŭ etimologie, al Eŭropanoj (supoze kaj ne koncede, ke tia kolektiva nomo sencus), Hebreoj kaj Araboj: de ĝi fakte devenas, unuflanke la hebrea vorto עברי *’ivri* (‘la popolo kiu moviĝis, lasis sian lokon por iri aliloken—tra la Jordano’), aliflanke la araba عربي *’arabi* (kiu emfazas ties nomadan, migrantan naturon). Ni povus do aŭdaci per prikonsiderado ĉirkaŭ la lingvistika elemento eĉ hipotezi ian pli ĝeneralan kulturan humon eŭrop-azian.⁵

3. Noaĥo kaj siaj tri filoj

Tiu ĉi ‘familia unueco’ paŭsas la grandan biblian paĝon kiu komenciĝas per GEN 6.

Dek plenajn generaciojn post ‘Adam, la unua homo, 1656 jarojn post tiu unua pakto, oni petas al Noaĥo ‘trans-konduki’ la homaron, per la Arkeo, tra la diluvo, dekretita de Dio por purigi, per la spirita naturo de la akvo, la Teron de la sekvoj de la pekoj de degenerinta homaro, reasertante la originajn adamajn principojn, kiujn la antaŭa generacio malobeis. Devenante de la Arkeo, la homaro estis unusola korpo: Noaĥo, en la rolo de nova Adamo, estas la prapatro de kiu devenas ĉiuj homaj estuloj: la esprimo

⁴ Por aliaj atestoj vd. *Neue Pauly* 2003, s.v. *Europe*.

⁵ Kaj la provoko povus iri pluen, en la koron de la kapitalisma spirito de la nova, revita eŭropa imperio: la *eŭro*, la sola vera gluaĵo de la nuna Unio kiu, antaŭ ol esti kultura aŭ historia, aŭ eĉ politika, estas ekonomia kaj merkata, ne povus soni pli ŝemida.

נַח בְּנֵי נֹחַ *b'ne' noah* “Filoj/Idoj/Posteuloj de Noaĥo” indikas ĉiun kiu apartenas al la homa genro, evidentigante la koncepto pri homaro kiel posteularo el unusola prapatro.⁶

Tri “makrofamilioj” repopologos tiel la landojn ĉirkaŭ unu sama maro, tiu *mare nostrum*, kiu estis en la antikveco granda sperto pri tutmondiĝo, en trankvilo kaj bonstato, konfirmante tiel la signifon de la hebrea originalo ‘Noaĥ’, devenanta de la radiko נַח en la semantiko je “ripozi, trovi pacon, serenon”, kaj kiun oni retrovas, per tradicia permutado, en הֵן *hen*, “beleco, graco”.⁷

4. La medicina Salerno Skolo

Ni nun atingas mallonge alian signifan momenton je interkultura kaj interreligia dialogo, simbola pri la itinero kiun ni trairas.

La legendo rakontas, ke en Mezepoko je vojaĝoj kaj pilgrimadoj, en Salerno sub la “ponto de la diabloj” (laŭdire konstruita en unusola nokto de la sorĉisto Pietro Barbalario helpita de demonoj), renkontiĝas, dum tempesta nokto, kvar homoj: unu posteulo de nobela familio de Romo; la dua, veninta de Aleksandrio; la tria, hebreo; la kvara, arabo. Dum la kunveno ĉiu deklaras sin medicinisto kaj decidas kunhavigi la malsamajn tradiciajn sciarojn por krei unu grandan medicinan Skolon.

La variantoj de la legendo atestas malsamajn nomojn, interalie atestantaj pri la ekzisto de kultura humo kaj kunteksto pli larĝa en kiun eniras simbola prikonsiderado ĉe kiu la rakonto fondiĝas; sed la samaj devenoj, okazintaĵoj kaj valoroj de la simbolaj roluloj signifas ĉiukaze, tute sendube, la kunfluiĝon en Salernon de malsamaj medicinaj tradicioj kaj de ties kulturoj.⁸

---

⁶ Por pliaj informoj kaj rilata referenca bibliografio vidu Astori (2010).

⁷ El tiu nova renkontiĝo, interalie, emerĝas etika sistemo donita al la tuta homaro: la tiel nomataj sep noahidaj leĝoj (נַח בְּנֵי (מצוות שבע), speco de ampleksaj normigaj kategorioj, larĝaj kadroj en kiuj sinsekve detaliĝas specifaj religiaj leĝoj, ia ĝenerala religio, komuna etika valorsistemo donita al la tuta homaro (la esprimo נַח בְּנֵי *beney noah* indikas iun ajn kiu apartenas al la homa raso): ili ne estas religio, sed universala mesaĝo adresita unuvorte en sia tutaĵo al la homaro, konceptita ĝuste kiel posteularo de ununura pragerinto. La aŭtoro de ĉi tiu artikolo skribis pri ĝi en Astori (2011c; 2016b) kaj, en Esperanto, en Astori (2015°).

⁸ La ebla paralelo kondukus tro malproksimen kun esplorkampo kiu ampleksas ekde *Dialogus inter Philosophum, Judaeum et Christianum*, t.e. Dialogo inter Filozofo, Judo, kaj Kristano, de Pietro Abelardo (ekzemplo inter multaj el tuta kultura sentemo, en kiu estas enmetitaj ne laste *Disputatio* de Gilberto Crispino aŭ *De Pace Fidei* de Nicola Cusano), al la fama Ringparabolo, kiu naskiĝas per la vortoj de Boccaccio (deklarita fonto fare de Lessing mem por lia Natano la Saĝulo, jam esperantigita en la fruaj jaroj de la lingvo).

Salerno, *civitas Hippocratica*, t.e. Hipokrata civito, nova Andaluzio⁹, je la kunfluejo de malsamaj kulturoj, ĉe la bordoj de Mediteraneo, gastigos kaj apogos instruadon kiu estos ‘malferma’ kaj ‘sinkretisma’ kiel la urbo, haveno kaj granda interŝanĝejo de la *mare nostrum*.

5. Nuntempa provoko

Unueco en la diverseco estas granda revo, kiu ekde la plej fora pasinteco venas por instigi la grandajn ŝtatisojn de la naskiĝanta Eŭropo, eĉ tra grandaj utopioj, ne laste je la nivelo ankoraŭfoje lingva.¹⁰

Ĉi tie, oni ne povas almenaŭ ne mencii la esperantisman projekton, naskitan el la menso de *Doktoro Esperanto*, la kuracisto kiu esperas, kies pseŭdonimo, unu jaron post la apero de la Unua libro, en Varsovio la 26-an de julio 1887, definitive indikos la novan kreaĵon.¹¹

Kiel bone scias nia Leganto, la Zamenhofa programo, multe pli aranĝita kaj kompleksa ol oni supraĵe opinias, baziĝas sur la ideo, ke privilegia komunikilo por la homaro devus esti nur la unua paŝo de multe pli ambicia prikonsiderado. Esperanto estis nur subtenilo kontribuonta krei en la mondo komunan kulturon, komunan senton, komunan komunecon (pardonu la vortludon) de celoj: kiel ‘pontolingvo’, eĉ en la protekto de la lokaj lingvoj, estus kontribuinta al la plibonigo de komunikado en la mondo, tiel ‘pontoreligio’, en la samaj konturoj kiel Esperanto, estus helpinta la progreson de la homaro.¹²

Tiu ĉi vizio de la mondo aperas sendube en la malferma parolado de la unua Universala Kongreso okazinta en Bulonjo-ĉe-Marzo la 5-an de aŭgusto 1905. Tiu ĉi Parolado celas ekde la unuaj vortoj reliefigi la celon de la projekto, la “fratiĝado de la homaro” sur “neŭtrala fundamento”, kie Esperanto estas prezentita kiel la antidoto kontraŭ la disigo de la homa socio estiĝinta en la tempo de Babelo. La unueco de la homaro estos restarigita en ago kiu, antaŭ ol esti lingva-kultura, estas religia-sankta, kaj la alta ofteco de radikoj kiel ‘frat-’, ‘famili-’, ‘hom-’, ‘ide-’, ‘sankt-’ estas ĉi-rilate elokventa.

---

⁹ Kie la religia toleremo kaj lingva-kultura sinergio de la araba periodo estis proverbaj, ĝis la punkto ke Majmonido, inter la plej grandaj hebreaj filozofoj, havas la nomon en duobla formo: רבי משה בן מיימון (Rabeno Moshe ben Maymon, laŭ kies vokalizita akronimo venas la nomo *Rambam*) kaj موسى بن ميمون بن عبد الله القرطبي الإسراييلي (Mūsā ibn Maymūn ibn ‘Abd Allāh al-Qurtubī al-Isrā’īlī). Tiun ĉi fakton miskomprenas multaj nuntempuloj.

¹⁰ Superrigardo pri la temo fare de la aŭtoro de ĉi tiuj paĝoj estas en Astori (2016c; 2019a; 2020a; 2020b).

¹¹ El la diversaj interlingvistikaj projektoj, kiuj sin sekvis dum la lastaj jarcentoj, ĝi estas la sola kiu montris realan funkciecon. La verkinto de ĉi tiu artikolo produktis, specife por itallingva publiko, kiel ĝeneralan enkondukon al la temo, Astori (2018b), kun ampleksa bibliografio aldonita, kaj Astori (2019b).

¹² La etika aspekto de esperantismo troveblas en Astori (2011d; 2017a; 2018c; 2015b).

Konklude, la *fokuso* de Zamenhof deturniĝis de la lingva al la religia nivelo: tiu komenca parolado, kiu jam montris, maskita sub la vualo de lingva prikonsidero, plene socipolitikan aliron, fermiĝis – *mirabile dictu* – per la “Preĝo sub la verda standardo”. Ĝi enkondukas ian antaŭtempan ekumenismon inter la tri grandaj monoteismaj religioj:¹³ ĝuste ĝia sesa kaj lasta strofo, konsiderata riska en la tempa situacio de la komenco de la jarcento, tiam ne estis legita nek aperis en la *Fundamenta Krestomatio de Esperanto*. Ĝi donas voĉon al la revo, ne nur de Zamenhof, pri mondo en kiu la grandaj tradiciaj klasikaj Revelacioj, flankenlasante por momento siajn diferencojn, kontribuas – en eventuala unueco de celoj – al la bono de la homaro.¹⁴

6. Kvazaŭ konkludo

La ideo de la “homa familio”, antaŭ ol esti la feliĉa kultura reviviĝo de originala mitonukleo, estas—kiel montras la ekzemploj, kelkaj el la multaj eblaj, menciitaj en ĉi tiuj paĝoj – imanenta en la homa naturo,¹⁵ serĉanta pacon baziĝantan sur respekto de la diverseco, en biologia neceso de ilia ekzisto kaj samtempe de ilia natura ebleco de dialogo kaj interrilato.

Prikonsideri la proponitajn temojn malŝtopas novajn breĉojn je pripensado en nuntempo kiu, en la tutmondiĝ-fenomeno, paradokse ĉiam pli polusigas streĉiĝojn kaj malfidon inter la du subtenaj kolonoj de tio, kion en la antikveco neniu hontus nomi, kune, Eŭrazio—ununura kontinento—kaj klara socikultura unueco, kiun ni hodiaŭ emas senti pli kaj pli kiel du apartajn realaĵojn kaj kiuj karakteriziĝis per libereco de moviĝo kaj per ebleco de interŝanĝo kaj kunfandiĝo, kiuj—male al la nuntempa sentemo—estis spertitaj en la antikva mondo en pli trankviliga, pozitiva kaj konstruiva maniero.¹⁶

---

¹³ Per la *Dogmoj de la Homaranismo* (kiuj aperas unuafoje en la februara numero en 1906 de *Ruslanda Esperantisto* sub la pseŭdonimo ‘Homo sum’, kaj estas reeldonitaj, kun etaj ŝanĝoj, subskribitaj de Zamenhof en 1913), ligitaj al la konceptoj de reciprokaj frateco, egaleco kaj justeco, Zamenhof eĉ finis proponante ian naturan laikan religion, *Homaranismon*, kun la celo starigi la kredojn de ĉiuj homoj sur nivelo de absoluta egaleco, kaj kun la espero atingi la realigon de universalismo, kiu garantios pacon, prosperon kaj bonfarton por la tuta homaro – vd. pri la temo Astori 2021b. Por legaĵo pri la rilato inter Zamenhof kaj lia devenreligio, vidu Astori (2009; 2013b).

¹⁴ Pri la rilato inter tiu ĉi teksto kaj “La espero”, kun kiu konkuris por fariĝi la himno de la esperantista movado, vd. Astori 2011d.

¹⁵ “Ne ekzistas raso – estis argumentita en D. Astori (2017b: 127-148)—sed ununura homaro ido de ununura viro, substrekas la teksto, ĉi tie en la figuro de Adamo kaj poste en tiu de Noaĥo”.

¹⁶ Kiel jam skribite en la komenco de Astori (2011b: 35): “Eŭrazio estas stranga kontinento, vojkruciĝo de renkontoj kaj kunfandaĵoj ekde frua antikveco. Nur kelkaj notoj, kvazaŭ pelmele. La Fenicoj, per komerco, disvastigis la alfabeton tra la tuta Mediteraneo (kiu, ne hazarde, portis la nomon de *nostrum*, nia, en la antikveco kaj, ankoraŭ hodiaŭ, estas *medium*, averaĝa, meza). La hebreoj estis en Romo antaŭ la disvastiĝo de la Kristanismo, en imperio, fandujo de popoloj, kiu estis antaŭtempa ‘melting-pot’, t.e. etnomiksiga, eksperimento. La helenoj, kvankam ili nomis la aliajn ‘barbaroj’, atestas pri Zeŭso serĉanta

Ekde 1954, provoj estis faritaj por reunuigi la Kontinenton sub pli politika vesto. De la fondiĝo de la Eŭropa Komunumo pri Karbo kaj Ŝtalo (Pariza Traktato de la 18-a de aprilo 1951), ĝis la kreo de la eŭro,¹⁷ komuna uniformo certe ne sufiĉas por fari la Eŭropon de la estonteco: la Unio povas kreski nur en interkultura kaj interreligia dialogo bazita sur sana respekto de la du bordoj de Mediteraneo: unu el la ĉefaj, eble eĉ la unua, defio de la moderneco estas en la gradigo, kiu igis la hindeŭropan radikon *g^wosti- iĝi, unuflanke, *hostis* “la malamiko”, aliflanke *hospes* “la gastulo”, se resti nur ĉe la sola latina lingvo kaj kulturo: tiu ĉi insida distingo certe havos rolon en la estonteco, se ne jam en la nuntempo, de nia civilizacio”.¹⁸

“Dans un monde stable, les différences, comme les similitudes, ne sont pas des caractères fortuits, apparaissant à des moments donnés de l’histoire: elles sont éternelles, et prévues dès la création. Mais, derrière cette intentionnelle diversité, subsiste une fondamentale fraternité d’origine, [...] la conception d’une communauté humaine universelle”¹⁹: la signifa konkludo de Sauneron (1960: 41) adresiĝinta pli al la situacio de antikveco sed profunde valora ankaŭ por prikonsidero kaj interpreto de la moderneco, montras denove, ke eblas solvo al unta malfacileco en rilato kun aliulo ĝuste en la konsidero, ke la defio

---

konsilon ĉe la Etiopoj; kaj Odiseado estas mirinda scivojaĝo pri popoloj kaj kulturoj. Kiel *itinerarium mentis in Deum* ĝi estas la simbola vojaĝo de la kristanismo – laŭ la vortoj de Aŭgusteno – profunda kaj grandioza movado de tutmondiĝo (la *katholikos*, katolika revo de Petro estas signifoplena—*Agoj* 10,9-16—pri la primetita tablo por signifi la venkadon de la limoj kaj rasaj kaj kulturaj baroj). Eneo, fondinto de Romo, troja rifuĝinto el Anatolio, hodiaŭ havus turkan pasporton. Kaj Romo, por resti en la kalejdoskopio de interlingvistikaj kaj kulturaj referencoj, estas nomo de verŝajna etruska deveno, en provoko (laŭ kiu oni kaŝas la manon post ĵetado de la ŝtono) kiu kondukus tro malproksimen al neniam finita debato”. Priksidero kiu etendiĝas en la konkludo de Astori (2014): “En ĉi tiu nia mondo, kun la kapo ĉiam pli malekvilibrigita al estonteco, kiu, eble prave, ne trankviligas kaj skizas scenarojn de timo kaj malfeliĉo, oni povus, konklude, lanĉi provokon kiu formiĝas el la antikva mondo, provante relegi la streĉiĝojn de la nuntempa mondo—almenaŭ momente—el alia perspektivo, por vidi ĉu iuj neatenditaj sugestoj povas doni panerojn de kontribuo por reaktiro de nova bonfarto. La mediteranea baseno, fandujo de komuna orient-okcidenta vizio, montris, en la plej antikvaj tempoj (eble ankaŭ ĝuste en funkcio de signifa situacio de mult- kaj plurlingveco, akvo al la muelilo de la graveco de la lingva fenomeno), toleremon kiu en la okuloj de la modernuloj povus aperi nekutima. En ia antaŭtempa ‘fandujo’ de tutmondiĝo, kiel ni hodiaŭ ankoraŭ parte nur sukcesas esperi (por ne diri: revii), la antikva mondo, antaŭ ol barojn, ellaboris reprezentaĵojn de grandaj makro-unuoj, komencante ĝuste de la koncepto de Eŭrazio”.

¹⁷ Cetere, eble indas substreki, kiel la nomo ‘eŭro’ naskiĝis el la ideo de esperantisto, la belgo Germain Pirlot. La 4-an de aŭgusto 1995, li sendis leteron al Jacques Santer, proponante por la komuna valuto—kiu la 1-an de januaro 2002 eniros en la monujojn de la civitanoj de dek du eŭropaj regnoj—tiun ĉi nomadon, kiu estos oficiale adoptita de la Eŭropa Konsilio en Madrido la 16-an de decembro 1995. Por la kunteksto de la serĉado de “internacia valuto” en kiu la eŭroprojekto trovis siajn radikojn kaj limfon, la Aŭtoro de ĉi tiu kontribuajo skribis en Astori (2017c; 2019c).

¹⁸ La temo poste estis evoluigita en Astori (2020c).

¹⁹ [En mondo stabila, la diferencoj, kiel la similecoj, ne estas hazardaj, aperantaj en difinitaj momentoj de la historio: ili estas eternaj, kaj antaŭviditaj ekde la mondkreo. Sed malantaŭ tiu ĉi intenca diverseco restas iu origina, fundamenta frateco (...): la ideo de universala homa komunumo].

de la diverseco estas, malgraŭ la biologia timo de la novo, la ĉefa fonto de kresko kaj riĉiĝo de la memo, kaj individue kaj kiel komunumo.

Por montri la profetan vizion de Zamenhof ni finas la rezonlinion per fragmento de la teologo Hans Küng, intence anticipita en la moto komence de tiu ĉi kontribuaĵo. Al la leganto ni taskas serĉi analogiojn kaj konsonancojn.

Neniu hodiaŭ povus ankoraŭ serioze kontesti la fakton, ke mond-epoko, karakterizata pli ol ajna antaŭa epoko per mondnivelaj politiko, teknologio, ekonomio kaj civilizacio, bezonas mondan etikon. Tio estas, *baza konsento* [diklitere en la originalo, red] pri devigaj valoroj, neŝanĝeblaj kaj fundamentaj kriterioj kaj persona kondutado. Sen baza konsento en etiko ĉiu komunumo estas pli aŭ malpli frue minacata de kaoso aŭ de diktaturo. Ne ekzistas pli bona monda ordo sen tutmonda etiko. Per tutmonda etiko do oni celas nek mondan ideologion nek unuecan mondreligion senkonsidere de ĉiuj ekzistantaj religioj nek eĉ miksaĵon de ĉiuj religioj. [...] Tutmonda etiko eĉ ne intencas anstataŭigi la altan etikon de la unuopaj religioj per etika minimalismo. [...] Tutmonda etiko celas reliefigi tion, kio jam estas komuna al la religioj de la mondo, malgraŭ ĉiuj diverĝoj, kaj ĝuste koncerne homan konduton, valorojn kaj fundamentajn moralajn kredojn. Alivorte, la monda etiko ne reduktas religiojn al etika minimumismo, sed reliefigas la *minimumon de tio, kio jam nun estas komuna al mondreligioj rilate etikon*. Ĝi ne estas direktita kontraŭ iu ajn, sed invitas ĉiujn, kredantojn kaj nekredantojn, alproprigi tiun ĉi etikon kaj agi konforme al ĝi.²⁰

Bibliografio

- Astori, Davide. 2009. “Se non fossi ebreo ... Qualche nota per una riflessione sul rapporto fra ebraismo ed esperanto,” enkonduko al la italigo: Zaleski-Zamenhof Louis Christophe, *Via Zamenhof*. Firenze: Giuntina [orig.: *La Zamenhof-strato*. Kaunas: Varpas: 2003]: 5-10.
- Astori, Davide. 2010. “The seven Noachian Precepts between Monotheistic Religions and Human Liberties.” *Dionysiana* 4/1: 356-389.
- Astori, Davide. 2011a. “Dialogo e scontro ‘Fra Oriente e Occidente’” (Recenzo pri: *Il mio cuore è a Oriente*, לבי במזרח. *Studi di linguistica storica, filologia e cultura ebraica dedicati a Maria Luisa Mayer Modena*, redaktis Francesco Aspesi Vermondo Brugnattelli, Anna Linda Callow and Claudia Rosenzweig [Quaderni di *Acme* 101]. Milano: Cisalpino – Istituto Editoriale Universitario. 2008). *Paideia* 66: 723-730.
- Astori, Davide. 2011b. “Sull’Europa e sul migrare. Riflessioni socio-antropo-etimologiche.” En: *Multilinguismo e società*, redaktis Davide Astori, 35-45. Pisa: Edistudio.

---

²⁰ Konkludo de la “Antaŭparolo” en Küng 1995, sekve de la renkontiĝo de la Konsilio de la Parlamento de Mondaj Religioj en Ĉikago en 1993.

- Astori, Davide. 2011c. "The founding myth of the *Schola Salerni*: the importance of contact among languages and the activity of translation for interreligious and intercultural dialogue and the development of knowledge". En: *Proceedings of the 1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics* (FLTAL2011 Proceedings), International Burch University, Sarajevo 2011: 342-349.
- Astori, Davide. 2011d. "La Zamenhofa revo inter lingvistika kaj religia planado: interpopola dialogo kaj tutmonda interkompreno per Esperanto kaj homaranismo". En: Aktoj de IKU Internacia Kongresa Universitato) – 64a Sesio (23-30 julio 2011), UEA, Rotterdam 2011, redaktis Amri Wandel: 73-83 (spektebla ĉe: <http://www.youtube.com/watch?v=stW8V1AZ-VM>), kaj iom aliforme legebla en *Beletra Almanako* 5/12: 156-166.
- Astori, Davide. 2011e. "La esperanta espero fra creazione linguistica e costruzione identitaria." *Paideia* 66: 383-403.
- Astori, Davide (redaktis). 2012. *Which Language for Europe? / Quale lingua per l'Europa? / Kiu Lingvo por Eŭropo?* (aktoj de la studtago "Quale lingua per l'Europa? Un contributo di riflessione a più voci per una formazione della cittadinanza europea da un punto di vista linguistico," 9 majo 2011, Aula dei Cavalieri, Università degli Studi di Parma), *InKoj. Philosophy & Artificial Languages, New series* (numero monografico) <https://riviste.unimi.it/index.php/inkoj/issue/view/267>
- Astori, Davide. 2013a. "Europa fra spazio e tempo. Un contributo alla riflessione sulla storia del nome e delle differenti interpretazioni del concetto geo-politico a esso collegato". En: *Jezici i kulture u vremenu i prostoru I* (Aktoj de la Internacia Simpozio "Jezici i kulture u vremenu i prostoru/Languages and cultures in time and space" Novi Sad, Filozofski Fakultet, 26. novembar 2011), Universitato de Novi Sad, Novi Sad: 87-94.
- Astori, Davide. 2013b. "Zamenhof, Nimrod kaj la universala lingvo." *Homarane* 2: 97-105.
- Astori, Davide. 2015a. "Lingvoj, valoroj, kulturoj, mondokonceptoj en dialogo: la signifoplena kazo de la Schola Salerni, modelo de Renkonto kaj Komunikado por la Tria Jarmilo." En: *Belarta rikolto 2015* (Premiitaj verkoj de la Belartaj Konkursoj de Universala Esperanto-Asocio). New York, NY: Mondial: 30-51.
- Astori, Davide. 2015b. "From the Tower of Babel to the Internet: Educating Humanity to Peace by Re-stabilizing Communication." En: *Communication, culture, creation: new scientific paradigms*, redaktis Virginia Popović, Ivana Janjić, Speranța Milancovici kaj Eugen Gagea, 49-58. Novi Sad: Fundatia Europa.
- Astori, Davide. 2016a. *Quale/i lingua/e per l'Europa. Alcune riflessioni tra pianificazione, creatività, economia e diritti linguistici*. Bottega del libro editore, Parma 2016.
- Astori, Davide. 2016b. "La confluenza della tradizione medica greco-alessandrina nel mito fondativo della *Schola Salerni*". En: *Medica-papyrologica. Specimina di ricerca presentati al convegno "Parlare la medicina"* (Parma, 5-7 settembre 2016), redaktis Nicola Reggiani, 15-27. Parma: Bottega del Libro.

- Astori, Davide. 2016c. “De Sargon al Eŭropa Unio: enserĉade de “lingvo por la mondo”. En: Dominika Tekeliová, ed., *Perspectives of language communication in the EU*, Constantine the Philosopher University in Nitra / Faculty of Central European Studies, Nitra 2016, pp. 43-49.
- Astori, Davide. 2017a. “L’impegno sociale e politico di Zamenhof”, en: *A Ludvik Zamenhof nel centenario della morte / Aktoj de la kunveno*, Roma, 11 decembro 2017 (Conferenze 141). Accademia Polacca, Roma, pp. 17-28.
- Astori, Davide. 2017b. “*Homo peditans*: qualche riflessione sulla natura (se)movente dell’essere umano”, en *La torre di Babele* 13: 127-148.
- Astori, Davide. 2017c. ““One World, One Language, One Currency”: the Esperantic proposal of 1907”. *Interlinguistica Tartuensis: Языкознание и интерлингвистика/ Lingvoscienco kaj interlingvistiko* 10: 29-47.
- Astori, Davide. 2018a. “Il territorio perduto del multilinguismo antico.” En: *Autocoscienza del territorio, storie e miti: dal mondo antico all’età moderna (Aktoj de la samnoma kunveno okazinta en Mantova, Teatro Bibiena, 19-21 septembro 2018, organizita de la Fondaĵo ‘L.B. Alberti’)*, redaktis Arturo Calzona kaj Glauco Maria Cantarella, 125-139. Verona: Scripta.
- Astori, Davide. 2018b. *Due passi in Esperantujo. Una breve introduzione alla lingvo internacia, ragionata e con minima cretomazia*. Parma: Athenaeum.
- Astori, Davide. 2018c. “Le matrici ideali del progetto esperantista.” *La società degli individui* 62 (anno 21): 101-112.
- Astori, Davide. 2019a. “Alla ricerca della lingua comune europea: alcune ‘profezie’ dell’Ottocento italiano e qualche provocazione novecentesca.” *Nuova antologia* 155 (vol. 624)/fasc. 2293, 1/20: 186-200.
- Astori, Davide. 2019b. “Quanto è naturale una lingua pianificata?”. En: *Lingue naturali, lingue inventate*. redaktis Serenella Baggio and Pietro Taravacci, 5-32. Alessandria: Dell’Orso.
- Astori, Davide. 2019c. “*Unu lingvo - unu mondo - unu mono - unu kalendaro*. L’altro Saussure e la ricerca di ‘internazionalizzazione’ di inizio Novecento.” *RILD - Rivista Italiana di Linguistica e Dialettologia* 21: 99-116.
- Astori, Davide. 2020a. “L’Europa di oggi e la Torre di Babele di sempre.” En: *La città e le sue metamorfosi. Aktoj de la kunvenno. Parma, 7 majo 2019*, redaktis Stefania Voce, 11-39. Parma: Athenaeum.
- Astori, Davide. 2020b. “Deknaŭjarcentaj revoj pri Eŭropo kaj la profeta antaŭvido de Zamenhof.” *Literatura Foiro* 303: 35-40.
- Astori, Davide. 2020c. “De la guerre et de la paix, de Méduse, des Cyclopes et des Phéaciens. L’art de la distance, entre ‘frontière’ et ‘contact’, pour une grammaire de la relation (et de la coexistence).” En: *Frontiere și contacte. Fenomene locale regionale și globale*, redaktis Carmen Dărăbuș kaj Elena-Camelia Zăbavă, 17-24. Craiova: Editura Aius.
- Astori, Davide. 2021a. “Christians, Jews and Muslims we all inhabit the same sea. On the etymology of Europe.” *Occhiali - Rivista sul Mediterraneo islamico* 9: 23-38.
- Astori, Davide. 2021b. *Homaranismo. Un credo “neutrale - umano” per il mondo*. Parma: UniNova.

- Astori, Davide. 2022. “Quale/i lingua/e per l’Europa?” *Schede bibliografiche, Incontri Linguistici* 45: 107-108.
- Astori, Davide kaj Giovanni Di Stefano. 2022. «Differenze in dialogo per un Museo delle Lingue d’Europa», en: Carmen Dărăbus, Elena-Camelia Zăbavă, coordonatori, ‘Frontiere și contacte. Fenomene locale, regionale și globale’ (Aktoj de la internacia konferenco samnoma, Craiova, 18-20.11.2021), Editura Universității Transilvania din Brașov, 2022, pp. 25-41.
- Küng, Hans. 1995. *Per un’etica mondiale. La dichiarazione del Parlamento delle religioni mondiali*. Milano: Rizzoli (orig.: *A global ethic: the declaration of the Parliament of the World’s Religions*. Bloomsbury: Bloomsbury Publishing, 1993).
- Neue Pauly 2003 = Landfester, M. 1996-2003, hrg., H. Cancik – H. Schneider (in Verbindung mit), *Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike. Voll. I-XVI*. Stuttgart-Weimar: J.B. Metzler Verlags. v. *Europe*
- Pennacchietti, Fabrizio A. 1991. “La versione neoaramaica di un poema religioso caldeo in lingua curda.” En: *Yâd-Nâma in memoria di Alessandro Bausani*, Vol. II, redaktis Biancamaria Scarcia Amoretti kaj Lucia Rostagno, 169-183. Roma: Bardi Editore.
- Pennacchietti, Fabrizio A. 1994. “Gli antecedenti cristiani de *Il racconto di Giomgiomé*, un poemetto escatologico di Faridoddin Attâr (1119-1230).” En: *Islam i Chrzescijanstwo. al-Islam wa-al- Masîhîya. Materialy sympozjum Kraków*, 12-14 IV 1994, Kraków 1995, redaktis Andrzej Zaborski, 261-286 (Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, Biblioteka Ekumenii i Dialogu Tom 1).
- Pennacchietti, Fabrizio A. 1996. “Il racconto di Giomgiomé di Faridoddin Attâr e le sue fonti cristiane.” *Orientalia Christiana Periodica* 62/1: 89-112.
- Pennacchietti, Fabrizio A. 1998. *Susanna nel deserto. Riflessi di un racconto biblico nella cultura arabo-islamica*. Torino: Silvio Zamorani.
- Pennacchietti, Fabrizio A. 2005. “Versioni cristiane e giudaiche di una leggenda islamica.” En: *Redefining Christian Identity. Cultural Interaction in the Middle East since the Rise of Islam*, redaktis Jan J. Ginkel, Hendrika Lena Murre-van den Berg kaj Theo Maarten van Lint, 291-299. Leuven: Peeters.
- Pennacchietti, Fabrizio A. 2006. “L’eventuale fonte araba della novella di Alibech e Rustico (Decamerone, III, 10)”, *Levia Gravia*, VIII (2006), pp. 43-47 [Aktoj de la nacia kunveno "Le amorse fiamme". *I Classici per leggere il mondo. Boccaccio e il Decameron, Certaldo 1305 - Torino 2005*, Torino 18.02.2005], esperantigo: Fabrizio A. Pennacchietti, “Eventuala araba fonto de Dekamerono novelo”. *Literatura Foiro, kultura revuo en esperanto, organo de esperanta PEN-centro*, jaro 46, aprilo 2015, n-ro 274, pp. 96-99.
- Pennacchietti, Fabrizio A. 2007. “Susanna überall. Wie ein indo-europäischer Mythos über zwei lüsterne Götter und eine keusche Frau zu einer biblischen Geschichte, einer arabisch-islamischen Erzählung und einer Novelle im Decamerone wurde”, in Georg Stauth – Faruk Birtek (Hrsg.), *Istanbul. Geistige Wanderungen aus der 'Welt in Scherben'*, Bielefeld 2007, transcript Verlag, pp. 251-267 [Workshop: *Converts, Orientalists, Remainers in Istanbul - Crossmarks between Europe, Islam and the Orient*, Kulturwissenschaftliches Institut, Essen, June 21-23, 2004]

- Pennacchietti, Fabrizio A. 2010. “Il tortuoso percorso dell’antroponimo Asia tra omofoni e sviste.” En: Frederick Mario Fales and Giulia F. Grassi (eds.), *Proceedings of the 13th Italian Meeting of Afro-Asiatic Linguistics held in Udine, May 21st-24th, 2007*, 65-68. Padova: S.A.R.G.O.N.
- Pennacchietti, Fabrizio A. 2012. “Fili e figure: storie parallele di parole in indoeuropeo e in semitico.” *Folia Orientalia* 49: 381-389 (*Studia Andreae Zaborski dedicata*, redaktis Tomasz Polański).
- Sauneron, Serge. 1960. “La différenciation des langues d’après la tradition égyptienne.” *Bulletin de l’institut français d’archéologie orientale* 60: 31-41.

Davide Astori has a BS in ancient languages and a PhD in Romance Philology from the LMU in Munich (Germany). After teaching Hebrew language and culture, Arabic and Sanskrit, he has been, from March 2015, Associate Professor in General Linguistics at the University of Parma (Italy), where he teaches also Interlinguistics, Roumanian language and Sign Language Linguistics. He is delegate for the establishment of the bachelor’s degree indegree in “Interpreter in Italian Sign Language and Italian Tactile Sign Language” (Acronym: InLIST) present in the teaching offer of the University of Parma for the accademic year 2023-24. Among his chief scientific interests are languages and cultures in contact, traductology, languages and Weltanschauungen, social and language minorities, sociolinguistic aspects of national identities, sign languages, interlinguistics. See, also for the publications, his official personal page:

<https://personale.unipr.it/it/ugovdocenti/person/20788>.

Davide can be contacted at: davide.astori@unipr.it